

Saavutettavuuden edistäminen Humakissa

Opas opiskelijoille ja henkilökunnalle

Hyväksytty Koulutus- ja TKI-ryhmässä 18.12.2024

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	4
2	SAAVUTETTAVUUDEN TERMINOLOGIA.....	7
	2.1 Fyysinen saavutettavuus	7
	2.2 Psyykinen saavutettavuus	7
	2.3 Sosiaalinen saavutettavuus	7
	2.4 Kulttuurinen saavutettavuus	7
	2.5 Viestinnällinen saavutettavuus.....	8
	2.6 Kognitiivinen saavutettavuus.....	8
	2.7 Tekninen saavutettavuus	8
	2.8 Taloudellinen saavutettavuus.....	8
3	OHJEITA OPISKELIJOILLE JA HENKILÖKUNNALLE SAAVUTETTAVUUDEN EDISTÄMISEEN	9
	3.1 Opiskelija	9
	3.2 Opinto-ohjaaja	10
	3.3 Lehtorit ja opettajat	10
4	SAAVUTETTAVUUDEN EDISTÄMINEN ERILAISISSA TILANTEISSA:	11
	4.1 Heikkonäköinen ja/tai sokea	11
	4.2 Liikuntavammat	12
	4.3 Kuuro tai huonokuuloinen	13
	4.4 Lukemisen tai kirjoittamisen vaikeus	15
	4.5 Jännittämisen ongelmat.....	15
	4.6 Autismikirjon häiriöt.....	16

4.7	Aktiivisuuden ja tarkkaavaisuuden häiriöt	17
4.8	Mielenterveyden ongelmat ja häiriöt	18
5	LÄHTEET JA LISÄINFORMAATIOTA	20

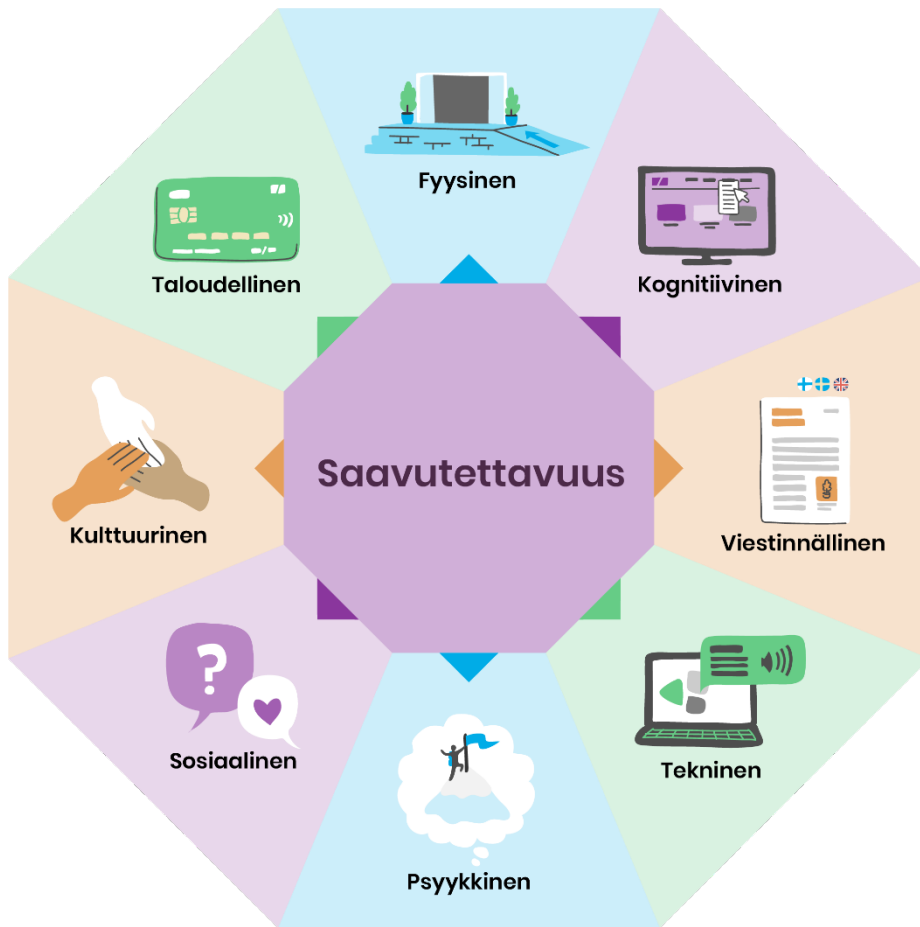
1 JOHDANTO

Saavutettavassa korkeakoulussa tilat, sähköiset järjestelmät, oppimisympäristöt, opetusmenetelmät ja asenneilmapiiri mahdollistavat henkilökohtaisilta ominaisuuksiltaan monenlaisten ja erilaisissa elämäntilanteissa elävien opiskelijoiden osallisuuden ja yhdenvertaisuuden. Yksilöllisillä tarpeilla voidaan tarkoittaa esimerkiksi terveydentilasta ja toimintakyvystä, iästä, kielitai kulttuuritaustasta johtuvia tarpeita. Fyysisellä saavutettavuudella tarkoitetaan tilaratkaisuja ja sähköisiä järjestelmiä. Psyykkinen saavutettavuus kuvaa korkeakoulun asenteellista ilmapiiriä, moninaisuuteen suhtautumista ja sen arvostamista siten, että jokainen voi kokea kuuluvansa oppimisyhteisöön. Sosiaalisella saavutettavuudella tarkoitetaan erilaisia saavutettavuutta edistäviä käytäntöjä ja toimintatapoja.

Fyysisen saavutettavuuden synonyymina käytetään vakiintuneesti käsitettä esteettömyys. Esteettömyydellä tarkoitetaan tilojen yhdenvertaista fyysistä käytettävyyttä kaikille ja se on psyykkisen ja sosiaalisen saavutettavuuden lisäksi osa (korkeakoulun) saavutettavuutta. (Kosunen 2021, 57-58.)

Tässä oppaassa on hyödynnetty *Saavutettavat koulutuspolut ja oikeus oppia – Saako oppia (ESR) -hankkeen* aikana kerättyjä kokemuksia saavutettavuuden edistämisestä opiskeluissa. Hankkeessa saavutettavuuden osa-alueita tarkasteltiin kokonaisuutena, johon kuuluvat fyysinen, psyykkinen, sosiaalinen, kulttuurinen, viestinnällinen, kognitiivinen, tekninen ja taloudellinen osa-alue. Nämä kaikki saavutettavuuden osa-alueet tulee ottaa huomioon, kun edistetään yhdenvertaisuutta opiskelussa.

Kuva 1: Saavutettavuuden osa-alueet (Saavutettavat polut) / Lähde: Muotoilutoimisto Polku / Jenina Salminen

Laajasti tarkasteltuna kaikki edellä mainitut saavutettavuuden näkökulmat sisältyvät pedagogiseen saavutettavuuteen. Tilat, sähköiset järjestelmät, oppimisympäristöt, opetusmenetelmät ja asenneilmapiiri mahdollistavat ominaisuuksiltaan tai taustoiltaan monenlaisten ja erilaisissa elämäntilanteissa olevien opiskelijoiden osallisuuden ja yhdenvertaisuuden. Avoin toimintakulttuuri ja lähestyttävyyys edesauttavat saavutettavuuden toteutumista. (Vrt. Klemola, Ikäheimo & Hämäläinen 2020).

Pedagogisen saavutettavuuden edistäminen Humakissa tarkoittaa saavutettavuuden osa-alueiden ja niiden keskinäisten yhteyksien huomioimista opintojaksojen suunnittelussa, toteutuksessa, arvioinnissa ja kehittämisessä.

Yhdenvertaisuudella tarkoitetaan sitä, että kaikki ihmiset ovat samanarvoisia riippumatta heidän sukupuolestaan, iästään, etnisestä tai kansallisesta alkuperästään, kansalaisuudestaan, kielestään, uskonnostaan ja vakaumuksesta, mielipiteestään, vammastaan, terveydentilastaan, seksuaalisesta suuntautumisestaan tai muusta henkilöön liittyvästä syystä.

(Lähde: [Yhdenvertaisuus.fi](https://yhdenvertaisuus.fi))

Yhdenvertaisuuden edistäminen ei tarkoita kaikille samaa, vaan jokaisen opiskelijan yhdenvertaisten mahdollisuuksien edistämistä. Oppaaseen on kerätty huomioita ja suosituksia saavutettavuutta edistävistä tekijöistä. Materiaalin suunnittelussa on kuultu opiskelijoiden kokemuksia ja tarpeita Saako oppia -hankkeen aikana. Saavutettavuuden kehittämisessä on tarpeen kuunnella henkilöitä, joita asia koskee. Parhaaseen lopputulokseen päästään yhteisillä keskusteluilla opiskelijoiden ja henkilökunnan kesken.

Humakin henkilöstölle on saatavilla lisätietoa [saavutettavuudesta](#) Intrasta.

2 SAAVUTETTAVUUDEN TERMINOLOGIAA

2.1 Fyysinen saavutettavuus

Kampustilojen tulee soveltua erilaisia liikkumisen ja aistien apuvälineitä käyttäville ihmisille. Tiloissa on huomioitava saapumisen esteettömyys sekä tilan soveltuvuus apuvälineitä ja/tai avustajaa tarvitsevalle. Tiloja on hyvä tarkastella saavutettavuuskierrosten avulla yhdessä osallistujien kanssa.

2.2 Psyykkinen saavutettavuus

Kiinnitä huomiota arvostavaan kohtaamiseen, kuulluksi tulemiseen ja turvalliseksi koettuun osallistumiseen. Psyykkistä saavutettavuutta edistetään kohtaamalla sensitiivisesti. Yhteiset pelisäännöt ja niistä selkeästi viestiminen lisäävät psyykkistä saavutettavuutta. Opetustilanteissa on hyvä ottaa huomioon, että osallistujien arjessa ja elämässä voi olla kuormitusta tai toimintakykyyn vaikuttavia tekijöitä. Tällöin on tärkeää, että opiskelijat voivat kertoa tilanteestaan turvallisesti.

2.3 Sosiaalinen saavutettavuus

Kiinnitä huomiota siihen, että jokainen osallistuja voi kokea kuulumisen tunnetta ja osallisuutta ilman ulkopuolisuuden kokemusta tai syrjintää. Sosiaalista saavutettavuutta voi edistää osallistavilla ja yhteiseen toimintaan virittävillä menetelmillä sekä käsittelemällä yhteisesti turvallisemman tilan periaatteet. On tärkeää myös ilmaista moninaisuuden arvostusta.

2.4 Kulttuurinen saavutettavuus

Kulttuurinen saavutettavuus muodostuu siitä, että opetus- ja oppimistilanteissa opiskelijoiden moninaisuus huomioidaan aidosti ja arvostaen. Sensitiivinen kielenkäyttö sekä visuaalisuus, jossa moninaisuus on huomioitu, edistävät kulttuurista saavutettavuutta. On hyvä varmistua siitä, että osallistujille on muodostunut yhteinen ymmärrys käsiteltävästä aiheesta.

2.5 Viestinnällinen saavutettavuus

Viestinnällistä saavutettavuutta voi edistää monin tavoin. Tilanteen mukaan on hyvä huomioida selkeä kieli, selkokieli, vaihtoehtoiset tekstit, tulkkaus, käännökset sekä monikanavainen viestintä. Hyödyntämällä vuorovaikutuksen eri resursseja ja kommunikointia tukevia tapoja (esimerkiksi tila, keho, katse, ilmeet, kuvat, esineet ja viittomat) voi edistää viestinnällistä saavutettavuutta. Kohtaamisissa on huomioitava, että keskustelukumppania puhutellaan suoraan, vaikka tilanteessa olisi mukana tulkki, avustaja tai ohjaaja.

2.6 Kognitiivinen saavutettavuus

Kognitiivisella saavutettavuudella on läheinen yhteys viestinnälliseen saavutettavuuteen. Selkeä kieli, monikanavaisuus ja tiedon ja sisällön ymmärrettävyys lisäävät kognitiivista saavutettavuutta. Tekstien rakenteessa on hyvä huomioida väliotsikot ja jäsentelyt, jotta tiedosta tulee helposti silmäiltävää ja löydettävää. Oppimismateriaaleissa tieto on hyvä jakaa loogisiin kokonaisuuksiin siten, että yksi materiaali sisältää yhden aiheen. Materiaalin tarkoitus on hyvä tulla esiin selkeästi. Tiedon runsautta ja monikerroksisuutta on syytä välttää.

2.7 Tekninen saavutettavuus

Teknistä saavutettavuutta voidaan edistää huolehtimalla asiakirjojen saavutettavuudesta (esim. helppokäyttöisyysoiminnot ja -tarkistukset) ja sisältöjen saavutettavuuskriteereistä (fonttikoot, värikontrastit, alt-tekstit, ruudunlukijakelpoisuus).

2.8 Taloudellinen saavutettavuus

Taloudelliseen saavutettavuuteen liittyvät kysymykset ovat mm. opintojen rahoittaminen, nettiyhteydet, pankkitunnukset, tuet, etuudet, kuluttamisen mahdollisuudet sekä opiskeluvälineet, kuten tietokone tai kännykkä. Opetuksessa ei voi vaatia maksullisten sovellusten käyttämistä ja tarvittaessa on hyvä keskustella vaihtoehtoisista tavoista osallistua tai suorittaa tehtävä silloin, kun tehtävän tekeminen vaatii esimerkiksi tiettyä tekniikkaa tai uusia ohjelmia.

3 OHJEITA OPISKELIJOILLE JA HENKILÖKUNNALLE

SAAVUTETTAVUUDEN EDISTÄMISEEN

3.1 Opiskelija

Jos sinulla on esimerkiksi oppimisvaikeuksia, opintoihin vaikuttava vamma tai kulttuuri- ja kielitaustaan liittyviä yksilöllisen tuen tarpeita, jotta opintojen eteneminen tavoitteittesi mukaan olisi mahdollista, ota opintojesi alkuvaiheessa yhteyttä omaan opinto-ohjaajaasi. Hän on henkilö, jonka kanssa voit keskustella ja miettiä mahdollisia erityisjärjestelyjä. Hänelle näytät myös opintojesi järjestelyihin vaikuttavat todistukset ja lausunnot, jos niitä on.

Opinto-ohjaajan kanssa tehdään opintoihin liittyvät sopimukset, jotka kirjataan ja tallennetaan Peppi-oppilaitosjärjestelmään. Sopimukset pohjaavat pohjautuvat aina todistettuun opintoja vaikeuttavaan tai hidastavaan seikkaan. Luvallasi sopimus lähetetään sinua opettavien lehtoreiden luettavaksi. Sopimusta voidaan muokata, mikäli tilanteesi muuttuu. Vastuullasi on keskustelun aloittaminen niin opinto-ohjaajan kanssa kuin myös sopimuksen teon jälkeen käytävä yksilöllisiä järjestelyjä koskeva keskustelu opintojaksosta vastaavan lehtorin kanssa. Vain opiskelija itse voi informoida opintojakson lehtoreille tiedon omasta sopimuksestaan ja keskustella sen sisällöistä.

Opiskelijana sinun kannattaa kertoa opinto-ohjaajalle avoimesti tilanteestasi, toiveistasi ja tarpeistasi. Sen lisäksi sinun tulee tilanteestasi riippuen:

- hankkia opiskelussa tarvittavat apuvälineet (Kela / terveydenhuolto)
- hankkia tarvittaessa henkilökohtainen avustaja
- hankkia tarvittaessa (opiskelu)tulkki
- hankkia opiskelumatkoihin vaikeavammaisten kuljetuspalvelu
- hyödyntää liikkumistaidonohjausta opiskelupaikassasi.

Opiskelijana tiedät usein itse parhaiten, millaisia järjestelyjä tarvitset. Sinä ja opinto-ohjaaja sekä opintojakson vastuulehtori voitte keskustelemalla löytää ratkaisuja opiskeluusi ja sen suunnitteluun. Yhteinen keskustelu on tärkeää varsinkin opintojen alussa, kun käytänteissä ja ympäristöissä on usein uutta ja opittavaa.

3.2 Opinto-ohjaaja

Opinto-ohjaajan tehtävänä on:

- opiskelijan tukeminen opintojen haasteisiin liittyvissä kysymyksissä
- lehtorien työn tukeminen siinä tapauksessa, että opiskelija on itse informoinut lehtoria ja/tai hops-ohjaajaa omasta tilanteestaan/sopimuksestaan tai antanut opinto-ohjaajalle luvan keskustella opinnoistaan.

3.3 Lehtorit ja opettajat

Lehtorit ja opettajat voivat olla tarpeen mukaan yhteydessä opinto-ohjaajaan ja kysyä neuvoa opiskelijoiden sopimusten toteuttamiseen.

Opintojakson vastuulehtori varmistaa Hoodleen liittyvät saavutettavuusnäkökulmat Hoodle-haltuun materiaalin avulla. Lisätietoa myös [intrassa](#).

4 SAAVUTETTAVUUDEN EDISTÄMINEN ERILAISISSA TILANTEISSA:

4.1 Heikkonäköinen ja/tai sokea

Näkövammainen voi olla heikkonäköinen tai sokea. Sokeana pidetään henkilöä, joka ei pysty liikkumaan näön turvin tuntemattomassa paikassa. Tietoa näkemisestä ja näkövammaisuudesta löytyy [Näkövammaisten liiton verkkosivuilta](#). Näiltä sivuilta löytyy myös tietoa siitä, [miten näkövammaisen henkilön opiskelua voidaan tukea](#).

Opinto-ohjaajan ja heikkonäköisen/sokean opiskelijan on hyvä keskustella yhdessä opintoihin liittyvistä seikoista. Opiskelija on paras informantti omasta tilanteestaan. Keskustelun perusteella Peppi-oppilaitosjärjestelmään tehdään sopimus, jossa määritellään yksilöllisen tuen tarpeet ja keille opiskelija antaa luvan päästä sitä näkemään. Lisäksi kannattaa keskustella siitä, mitä muiden opiskelijoiden on hyvä tietää näkövammaisuudesta ja/tai sokeudesta ja esimerkiksi opiskelijan käyttämistä apuvälineistä.

Erilaisissa tilanteissa on opettavan lehtorin syytä ottaa huomioon:

- Näkövammaisten liiton verkkosivuilla on [kooste järjestelyistä, joita kannattaa käyttää mahdollistettaessa näkövammaiselle opiskelijalle paras mahdollinen eteneminen](#). Sivustolle kirjoitettujen vinkkien lisäksi kannattaa muistaa parityömahdollisuus, joka saattaa edistää (kenen tahansa) oppimista sekä osaamisen osoittaminen vaihtoehtoisilla tavoilla.
- **Tenttitilanteita varten** Peppiin on kirjattu erityisjärjestelyjä. Näitä ovat esimerkiksi lisäaika ja kysymysten antaminen opiskelijalle tarkoituksenmukaisessa muodossa. [Näkövammaisten liiton sivuilta](#) löytyy tähänkin hyviä ehdotuksia.
- **Harjoitteluihin liittyvissä asioissa** on hyvä neuvotella opiskelijan itsensä kanssa, sillä kaikille sopivia vakioratkaisuja ei ole. Materiaaleja ja ympäristöä koskevat saavutettavuusperiaatteet ovat harjoittelussa samat kuin lähiopetuksessa.

4.2 Liikuntavammat

Liikuntavamma voi olla synnynnäinen tai se voi olla seurausta tapaturmasta tai sairaudesta. Liikuntavammaisilla opiskelijoilla itsenäinen toiminta- ja liikuntakyky ovat heikentyneet väliaikaisesti tai pysyvästi. Liikuntavammaisen opiskelijan toimintakyky on yksilöllinen. Vamma voi rajoittaa esimerkiksi liikkumisnopeutta, voimantuottoa, ulottumista, tasapainoa, molempien käsien käyttöä ja taakkojen käsittelyä. [ESOK-hankkeen materiaaleista](#) löydät asiasta lisätietoja.

Opinto-ohjaajan ja opiskelijan on hyvä keskustella yhdessä opintoihin liittyvistä seikoista. Opiskelija on paras informantti omasta tilanteestaan. Keskustelun perusteella Peppi-oppilaitosjärjestelmään tehdään sopimus, jossa määritellään yksilöllisen tuen tarpeet ja keille opiskelija antaa luvan päästä sitä näkemään. Lisäksi kannattaa keskustella siitä, mitä muiden opiskelijoiden on hyvä tietää liikuntavammasta ja esimerkiksi opiskelijan käyttämistä apuvälineistä.

Opiskelija:

- hankkii opiskelussa tarvittavat apuvälineet (Kela / terveydenhuolto)
- hankkii tarvittaessa henkilökohtaisen avustajan
- hankkii opiskelumatkoihin kuljetuspalvelun
- hyödyntää [liikkumistaidonohjausta](#) opiskelupaikassaan

Opintojakson vastuulehtori ja hops-valmentaja ovat tärkeässä asemassa opintojen etenemisen ja arkipäivään kuuluvien asioiden kanssa. Saavutettavassa oppimisympäristössä liikuntavammainen opiskelija voi osallistua opiskeluun tasavertaisesti muiden kanssa. Jotta tämä olisi mahdollista, on opintojakson vastuulehtorin ennakoitava asioita.

Erilaisissa tilanteissa on opettavan lehtorin syytä ottaa huomioon:

- Ajoissa saatu tieto käytettävistä tiloista ja aikatauluista auttaa opetuksen ja opiskelun suunnittelussa. Tiloissa ja toimintatavoissa tehdään tarvittaessa muutoksia opiskelun saavutettavuuden turvaamiseksi, esimerkiksi opetustila vaihdetaan esteettömään.
- Opiskelijan osallistumiseen saattavat vaikuttaa myös vaikeasti ennakoitavat asiat, kuten henkilökohtaisen avun saatavuus, sääolosuhteet ja kuljetuksen tai julkisen liikenteen järjestelyt.
- Opiskelijalla voi olla käytössään henkilökohtainen avustaja, joka avustaa esimerkiksi muistiinpanojen tekemisessä.

- **Jos opiskelijalla on Peppiin kirjatussa sopimuksessa sovittuna tenttiajan pidentyksestä**, hänen tulee olla yhteydessä opintojakson vastuulehtoriin opintojakson alussa ja toimittaa sopimus hänelle tiedoksi.
- **Jos opiskelija tarvitsee tenttitilanteessa avustajan tai apuvälineen**, hän informoi siitä opintojakson vastuulehtoria opintojakson alussa. He voivat yhdessä sopia tarpeellisista järjestelyistä.
- **Harjoittelun yhteydessä** opiskelijan tulee sopia mahdollisista erityisjärjestelyistä harjoittelupaikan kanssa.

4.3 Kuuro tai huonokuuloinen

Kuuro on henkilö, joka ei kuule ympäristönsä ääniä. Hänen ensikielensä on (suomalainen) viittomakieli ja muut kielet (kirjoitetussa muodossa olevat puhekielet) hän on oppinut vieraina kielinä. Toimittaessa puhekielisen (suomenkielisen) henkilön kanssa tai suomenkielisessä ympäristössä kuuro ja kuuleva käyttävät viittomakielen tulkkia taatakseen kommunikoinnin onnistumisen. Tulkki tulkkaa kaiken sen, mitä tilanteessa keskustellaan: viittomakielellä tuotetun puheen suomeksi ja suomenkielisen puheen viittomakielelle. Tulkkipalvelu on kuuron subjektiivinen etuus, eli tiettyjä poikkeuksia lukuun ottamatta kuuro tilaa tulkin. Poikkeustilanteita ovat esimerkiksi viranomaistilanteet. Opiskellessaan kuurolla on opiskelutulkki. [Kuurojen Liiton verkkosivuilla](#) on tietoa kuuroudesta ja viittomakielestä.

Huonokuuloinen on henkilö, joka kuulee (jonkin verran) kuulolaitteiden (korvantauskoje, korvakäytäväkoje tai sisäkorvaistute) avulla tai jopa ilman niitä. Huonokuuloinen on mm. kuulon tasosta riippuen lähtökohtaisesti joko viittomakielinen (vrt. kuuro) tai puhekielinen. Yleensä huonokuuloisen henkilön suomen kieli on vahva. Huonokuuloinen henkilö voi käyttää viittomakielen tulkkia tai kirjoitustulkkia, jos hänellä on tulkkipäätös. Kirjoitustulkki toimii samoin kuin tulkit yleensäkin: hän kirjoittaa näkyväksi tietokoneen näytölle sen, mitä tilanteessa puhutaan. Huonokuuloinen puhuu itse vastauksensa. Poikkeustilanteessa, esimerkiksi jos läsnä on useampia huonokuuloisia, myös huonokuuloisen puhe kirjoitetaan. [Kuuloliiton Kuuloavain-sivustolla](#) ja [Kuuloliiton sivuilta](#) on tietoa huonokuuloisuudesta.

Kuuroutunut henkilö on syntynyt kuulevana. Hän on siis omaksunut suomen kielen omana äidinkielenään. Jostain syystä hänen kuulonsa on alentunut puhekielen oppimisen jälkeen eikä hän enää kuule. Kuuroutunut on mahdollisesti opiskellut viittomakieltä. Usein hän kuitenkin käyttää

puhekieltä omana viestintäkeinonaan ja saa informaation kirjoitettuna (kirjoitustulkki tai paperi-kynä-keskusteluna), viittomakielellä tai viitotulla puheella. Viitottu puhe lainaa viittomat viittomakielestä ja käytetyt lauserakenteet ovat puhekielen mukaisia. Monet kuuroutuneet ovat taitavia huulitalukijoita. He katsovat puhujan kasvoja ja saavat selvää huulilla muodostetuista sanoista.

Kohdatessasi kuuron, huonokuuloisen tai kuuroutuneen henkilön puhuttelee häntä suoraan. Kiinnitä hänen huomionsa itseesi koskettamalla häntä kevyesti olkavarteen tai yläselkään. Puhuessasi hänelle katso häntä kasvoihin ja huolehdi, että valo lankeaa omille kasvoillesi. Siirry siis pois esimerkiksi aurinkoisen ikkunan luota. Jos paikalla on tulkki, tulkki seisoo sinun vieressäsi. Juttele edelleen suoraan kuurolle, huonokuuloiselle tai kuuroutuneelle. Puhu normaalisti ja tavallisella nopeudella. Tulkki hallitsee tilanteen ja kertoo, jos sinun pitää huomioida jotain erityistä.

Hyviä näkökulmia ja vinkkejä kohtaamiseen löydät sivuilta Kuuloliiton materiaalista [asiakkaan kohtaamisesta](#) ja Kuurojen Liiton [oppilaitoksille tarkoittamasta materiaalista](#).

Opinto-ohjaajan ja kuuron/huonokuuloisen opiskelijan on hyvä keskustella yhdessä opintoihin liittyvistä seikoista. Opiskelija on paras informantti omasta tilanteestaan. Keskustelun perusteella Peppi-oppilaitosjärjestelmään tehdään sopimus, jossa määritellään yksilöllisen tuen tarpeet ja keille opiskelija antaa luvan päästä sitä näkemään. Lisäksi kannattaa keskustella siitä, mitä muiden opiskelijoiden on hyvä tietää kuuroudesta/huonokuuloisuudesta ja esimerkiksi kohtaamisesta ja opiskelijan mahdollisesti käyttämistä apuvälineistä.

Erilaisissa tilanteissa on opettavan lehtorin syytä ottaa huomioon:

- [Kuurojen Liiton](#), [Kuuloliiton](#) ja [Kuuloavaimen](#) verkkosivuilla on kooste järjestelyistä, joita kannattaa käyttää mahdollistettaessa kuurolle tai huonokuuloiselle opiskelijalle paras mahdollinen eteneminen. Sivustolle kirjoitettujen vinkkien lisäksi kannattaa muistaa parityömahdollisuus, joka saattaa edistää (kenen tahansa) oppimista sekä osaamisen osoittaminen vaihtoehtoisilla tavoilla.
- **Opiskelutilanteita varten** Peppi-oppilaitosjärjestelmään on kirjattu erityisjärjestelyjä. Näitä ovat esimerkiksi lisäämisen ja kysymysten antaminen opiskelijalle tarkoituksenmukaisella kielellä. Kuurojen Liitto suosittelee YK:n vammaissopimuksen ja yhdenvertaisuuslain mukaisia kohtuullisia mukautuksia. Erilaisia mahdollisuuksia löytyy ESOK-

hankkeen materiaaleista [Kuuron ja huonokuuloisen opiskelijan huomioon ottaminen korkeakouluopiskelussa](#).

4.4 Lukemisen tai kirjoittamisen vaikeus

[Lukemisen ja/tai kirjoittamisen vaikeus](#) on henkilöllä, jolla on vaikeuksia lukemisen tarkkuudessa ja/tai ymmärtämisessä. Vaikeus häiritsee merkittävästi opintoja tai jokapäiväisen elämän lukemistaitoja vaativia toimintoja.

Opinto-ohjaajan ja opiskelijan, jolla on lukivaikeus, on hyvä keskustella yhdessä opintoihin liittyvistä seikoista. Mikäli opiskelijalle on aiemmin tehty lukitesti ja hänellä on siitä lausunto, voi opinto-ohjaaja tehdä opiskelijan kanssa Peppi-oppilaitosjärjestelmään sopimuksen opintoihin liittyvistä yksilöllisistä järjestelyistä. Mikäli lausuntoa ei ole olemassa, opiskelija voi hankkia sen yksityiseltä taholta. Myös Humakissa tehdään lukitestejä. Testin tulosten perusteella voidaan tehdä Peppiin sopimus, joka on voimassa opiskelijan opintojen ajan Humakissa. Sopimusta tehtäessä on muistettava, että opiskelija on paras informantti omasta tilanteestaan. Hänen kanssaan yhteistyössä keskustellaan tarpeista ja myös siitä, keille opiskelija antaa luvan päästä näkemään sopimusta. Lisäksi kannattaa keskustella siitä, mitä muiden opiskelijoiden on hyvä tietää lukivaikeudesta ja esimerkiksi opiskelijan käyttämistä apuvälineistä.

Erilaisissa tilanteissa on opettavan lehtorin syytä ottaa huomioon:

- Erilaisten oppijoiden liiton verkkosivuilla on [kooste järjestelyistä](#), joihin kannattaa tutustua ja joita kannattaa käyttää mahdollistettaessa opiskelijalle, jolla on lukihäiriö, paras mahdollinen eteneminen. Sivustolle kirjoitettujen vinkkien lisäksi kannattaa muistaa parityömahdollisuus, joka saattaa edistää (kenen tahansa) oppimista sekä osaamisen osoittaminen vaihtoehtoisilla tavoilla.
- **Tenttitilanteita** varten Peppiin on kirjattu erityisjärjestelyjä. Näitä ovat esimerkiksi lisäaika ja kysymysten antaminen opiskelijalle tarkoituksenmukaisessa muodossa. Estetöntä opiskelua -hankkeen sivuilta löytyy myös [käytännön vinkkejä](#).

4.5 Jännittämisen ongelmat

Jännittämisen syyt ovat moninaisia ja jännittäminen ilmenee monella eri tavalla. [Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiön](#) (YTHS), [Nyyti ry:n](#) ja [Mielenterveystalo.fi](#):n verkkosivuilla on sähköistä materiaalia jännittämisen käsittelemisestä sekä vinkkejä omahoitoon. Jännittämisen hallintaa

voi myös harjoitella erilaisten harjoitusten avulla (esim. hengitysharjoitukset ja mielikuvaharjoitukset). Väheksymättä jännittämisen tunnetta tai tehtävän suorittamiseen liittyvää jännittämistä, kannattaa muistaa, että jännittäminen on myös normaalia. Lähes jokainen jännittää varsinkin ensimmäisillä tunneilla. Usein helpottaa, jos kerrot tehtävän alussa jännittämisestä. Kaikki kuulijat ovat esittäjän puolella. Kaikki haluavat opiskelijan onnistuvan. On tärkeää ymmärtää myös, että kaikenlainen jännittäminen ei näy ulospäin, ainakaan niin paljon kuin itse kuvittelee.

Opinto-ohjaajan ja opiskelijan on hyvä keskustella yhdessä jännittämiseen liittyvistä asioista. Opinto-ohjaajan kanssa voi käydä keskustelua siitä, millaisissa tilanteissa jännittäminen ilmenee ja mitä selviytymiskeinoja voidaan etsiä ja löytää.

Tenttitilanteet: Mahdollisista erityisjärjestelyistä tulee sopia opintojakson vastuulehtorin kanssa opintojakson alussa.

Harjoittelut

Harjoitteluihin liittyvissä asioissa opiskelijan on hyvä neuvotella jännittämiseen liittyvistä asioista harjoittelun ohjaajan kanssa.

Erilaisissa tilanteissa on opettavan lehtorin syytä ottaa huomioon:

- Opiskelijan on hyvä kertoa jännittämisestä opintojakson lehtorille, varsinkin, jos opintojaksoon liittyy tehtäviä, joita jännittää. Opetuksessa pyritään luomaan turvallinen ilmapiiri, joka edesauttaa kaikkien osallistumista opetukseen. [Humakin turvallisemman tilan periaatteet](#) toimivat ohjeistuksena opetustilanteissa.
- **Mahdollisista erityisjärjestelyistä tenttitilanteita varten** tulee sopia opintojakson vastuulehtorin kanssa opintojakson alussa.
- **Harjoitteluihin liittyvissä asioissa** opiskelijan on hyvä neuvotella jännittämiseen liittyvistä asioista harjoittelun ohjaajan kanssa.

4.6 Autismikirjon häiriöt

Autismi johtuu aivojen erilaisesta kehityksestä. Autismi ilmenee ihmisellä tavassa aistia ja kokea ympäröivä maailma sekä kommunikoida ja olla vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Lisätietoa autismista löytyy [Autismiliiton sivuilta](#).

Opinto-ohjaajan ja autismin kirjolla olevan ihmisen on hyvä keskustella yhdessä opintoihin liittyvistä seikoista. Opiskelija on paras informantti omasta tilanteestaan. Keskustelun perusteella Peppi-oppilaitosjärjestelmään tehdään sopimus, jossa määritellään yksilöllisen tuen tarpeet ja keille opiskelija antaa luvan päästä sitä näkemään. Lisäksi kannattaa keskustella siitä, mitä muiden opiskelijoiden on hyvä tietää autismista ja esimerkiksi opiskelijan käyttämistä apuvälineistä.

Erilaisissa tilanteissa on opettavan lehtorin syytä ottaa huomioon:

- Autismiliiton verkkosivuilla on [kooste järjestelyistä](#), joita kannattaa käyttää mahdollistaessa paras mahdollinen opintojen eteneminen autismin kirjoilla olevalle opiskelijalle. Sivustolle kirjoitettujen vinkkien lisäksi kannattaa muistaa parityömahdollisuus, joka saattaa edistää (kenen tahansa) oppimista sekä osaamisen osoittaminen vaihtoehdoilla tavoilla.
- **Tenttitilanteita varten** Peppiin kirjataan erityisjärjestelyjä. Näitä ovat esimerkiksi lisäaika ja tenttitilan järjestäminen sopivaksi tai erillisen tilan käyttö.
- **Harjoitteluihin liittyvissä asioissa** on hyvä neuvotella opiskelijan itsensä kanssa, sillä kaikille sopivia vakioratkaisuja ei ole. Materiaaleja ja ympäristöä koskevat saavutettavuusperiaatteet ovat harjoittelussa samat kuin lähiopetuksessa. Opiskelijan kannattaa myös miettiä, olisiko hyvä informoida autismin kirjosta harjoittelun ohjaajaa.

4.7 Aktiivisuuden ja tarkkaavaisuuden häiriöt

[ADHD](#) (Attention Deficit Hyperactivity Disorder) on kehityksellinen neuropsykiatrinen oirekuva, jossa esiintyy toimintakykyä häiritseviä ja pitkäaikaisia haasteita keskeisissä ydinoireissa eli keskittymisessä, aktiivisuuden säätelyssä ja impulssien hillinnässä. Adhd voidaan tunnistaa lapsuudessa, nuoruudessa tai aikuisuudessa. Lisätietoa aiheesta sekä omahoito-ohjelman löytyy [Mielenterveystalo.fi:n sivulta](#).

Jokaisen opiskelijan tilanne on yksilöllinen. Aktiivisuuden ja tarkkaavuuden häiriöön liittyy haasteiden lisäksi myös vahvuuksia. Opiskelija voi olla hyvin luova, innovatiivinen ja energinen eikä pelkää uusia haasteita. ADHD-oireisen opiskelijan tuen tarve määräytyy opetuksen toteutuksen sekä yksilöllisten tarpeiden ja vahvuuksien mukaan. Jotkut selviytyvät opinnoistaan itsenäisesti, ilman tukea. Opiskelijan ja opettajan keskinäinen keskustelu on tehokas tapa löytää tulokselliset opetus- ja opiskelukäytänteet.

Opinto-ohjaajan ja opiskelijan on hyvä keskustella yhdessä opintoihin liittyvistä seikoista. Opiskelija on paras informantti omasta tilanteestaan. Keskustelun perusteella Peppi-oppilaitosjärjestelmään tehdään sopimus, jossa määritellään yksilöllisen tuen tarpeet ja keille opiskelija antaa luvan päästä sitä näkemään. Lisäksi kannattaa keskustella siitä, mitä muiden opiskelijoiden on hyvä tietää opiskelijan tilanteesta.

Opiskelija:

- Kertoo omasta tilanteestaan ja tuen tarpeestaan valmentajalleen ja opintojakson vastuulehtorille tarpeen mukaan.
- Opintojaksojen vastuulehtori ja hops-valmentaja ovat tärkeässä asemassa opintojen etenemisen ja arkipäivään kuuluvien asioiden kanssa. Opiskelijan on siis hyvä informoida kyseisiä henkilöitä opiskeluun liittyvistä huomioista liittyen aktiivisuuden ja tarkkaavaisuuden häiriöihin.

Opetustilanteisiin liittyvät erityishuomiot:

- Kaikessa viestinnässä ja opetuksessa on tarpeen huomioida moniaistikanavaisuus. Käsiteltävät asiat on hyvä esittää kirjallisesti ja suullisesti sekä näyttämällä tai tekemällä.
- Selkeät ja tarkat tiedot kurssin rakenteesta, keskeisistä päivämääristä, tenttivaatimuksista sekä käytännön järjestelyistä auttavat opiskelijaa edistymään.
- **Tenttitilanteita varten** Peppiin kirjataan erityisjärjestelyjä. Näitä ovat esimerkiksi lisäaika ja tenttitilan järjestäminen sopivaksi tai erillisen tilan käyttö.
- **Harjoitteluihin liittyvissä asioissa** opiskelijan on hyvä keskustella ADHD:hen liittyvistä asioista harjoittelun ohjaajan kanssa.

4.8 Mielenterveyden ongelmat ja häiriöt

Mielenterveyden häiriöstä ajatellaan olevan kyse, kun henkilön mieliala, tunteet, ajatukset tai käytös rajoittavat elämää huomattavasti, haittaavat toimintakykyä, ihmissuhteita tai aiheuttavat kärsimystä pitkäaikaisesti. Mielenterveyden häiriöistä voi lukea esimerkiksi [Terveyskirjaston sivuilta](#). Mielenterveyden ongelmista puhutaan, kun on kyse lyhytaikaisista ja väliaikaisista mielenterveyteen liittyvistä asioista. Luokituksesta voi lukea lisää esimerkiksi [Vates-säätiön sivuilta](#).

Mikäli lehtorina epäilet, että opiskelijalla on mielenterveyteen liittyviä ongelmia, keskustele hänen kanssaan tai tuo huolesi opinto-ohjaajalle. Lehtorin ja opinto-ohjaajan tehtävänä on ottaa

asia puheeksi Humakin Varhaisen välittämisen mallin mukaisesti ja ohjata opiskelija ammattilaisen tuen tai hoidon piiriin.

Opinto-ohjaajan ja opiskelijan, jolla on mielenterveyden häiriö, on hyvä keskustella yhdessä opintoihin liittyvistä seikoista. Opiskelija on paras informantti omasta tilanteestaan. Keskustelun perusteella Peppi-oppilaitosjärjestelmään tehdään sopimus, jossa määritellään yksilöllisen tuen tarpeet ja keille opiskelija antaa luvan päästä sitä näkemään. Lisäksi kannattaa keskustella siitä, mitä muiden opiskelijoiden on hyvä tietää mielenterveyden häiriöistä ja esimerkiksi opiskelijan käyttämistä apuvälineistä.

Erilaisissa tilanteissa on opettavan lehtorin syytä ottaa huomioon:

- [Korkeakoulu.fi-sivustolla](https://korkeakoulu.fi-sivustolla) on paljon tietoa ja vinkkejä opiskelijoille, joilla on mielenterveyden häiriö. Opiskelijoiden kontakti- ja verkkotyöskentelyä voi tukea esimerkiksi mahdollistamalla tauotuksen ja positiivisen palautteen. Muita vinkkejä opiskeluun löytyy mm. [Mielenterveystalon sivulta](#). Sivustolle kirjoitettujen vinkkien lisäksi kannattaa muistaa parityömahdollisuus, joka saattaa edistää (kenen tahansa) oppimista sekä osaamisen osoittaminen vaihtoehtoisilla tavoilla.
- **Tenttitilanteita varten** Peppiin kirjataan erityisjärjestelyjä. Näitä ovat esimerkiksi lisääntynyt tenttitilan järjestäminen sopivaksi tai erillisen tilan käyttö.
- **Harjoitteluihin liittyvissä asioissa** on hyvä neuvotella opiskelijan itsensä kanssa, sillä kaikille sopivia vakioratkaisuja ei ole. Materiaaleja ja ympäristöä koskevat saavutettavuusperiaatteet ovat harjoittelussa samat kuin lähiopetuksessa. Opiskelijan kannattaa myös miettiä, olisiko hyvä informoida harjoittelun ohjaajaa mielenterveyden häiriöstä.

5 LÄHTEET JA LISÄINFORMAATIOTA

Klemola, Ulla & Ikäheimo, Heini & Hämäläinen, Tytti (toim.) 2020. OHO-opas: opiskelukykä, hyvinvointia ja osallisuutta korkeakouluihin.

Kosunen, Tapio 2021. Kohti saavutettavampaa korkeakoulua ja korkeakoulutusta. OKM julkaisu 2021:31.

Saavutettavat polut -verkkosivusto. <https://saavutettavatpolut.humak.fi/> Saavutettavat koulutuspolut ja oikeus oppia – Saako oppia (ESR) -hanke 2021-2023.

Talvela, Eeva-Liisa & Matero Marja 2006. Liikuntavammaisuus. Teoksessa Malm, M. & Matero, M. & Repo, M. & Talvela, E-L. Esteistä mahdollisuuksiin. Vammaistyön perusteet. 253.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Vammaispalvelujen käsikirja. <https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/vammaispalvelujen-kasikirja>

Yhdenvertaisuus.fi – Oikeusministeriön ylläpitämä tietopankki yhdenvertaisuudesta ja syrjimättömyydestä kiinnostuneille henkilöille ja yhteisöille: <https://yhdenvertaisuus.fi/>

ADHD:

- ADHD-liitto | Aikuiset: <https://adhd-liitto.fi/adhd-tietoa/aikuiset/>
- ADHD-liitto | Yleistä tietoa ADHD:stä: <https://adhd-liitto.fi/adhd-tietoa/yleista-tietoa-adhdsta/>
- ESOK-hanke | Aktiivisuuden ja tarkkaavuuden häiriön huomioon ottaminen korkeakouluopiskelussa: <https://esok.fi/hankkeet/esok-hanke/julkaisut/oppaat/adhd>
- Mielenterveystalo.fi | Omahoito-ohjelma: <https://www.mielenterveystalo.fi/fi/omahoito/keskittymisvaikeuksien-omahoito-ohjelma>

Autismikirjo:

- Autismiliitto | Autismikirjo eri elämänvaiheissa: <https://autismiliitto.fi/autismi/autismikirjo-eri-elamanvaiheissa/>
- Autismiliitto | Jatko-opinnot: <https://askelaikuisuuteen.fi/nuorille/autismikirjon-nuorten-siirtymavaiheet/jatko-opinnot/>
- Autismiliitto | Jatko-opinnot: <https://askelaikuisuuteen.fi/nuorille/autismikirjon-nuorten-siirtymavaiheet/jatko-opinnot/>

Jännittäminen:

- Mielenterveystalo.fi | Omaha-ohjelma: <https://www.mielenterveystalo.fi/fi/omahoito/sosiaalisen-jannittamisen-omahoito-ohjelma>
- Nyyti ry | Jännittäminen: <https://www.nyyti.fi/tietoa-mielenterveydesta/jannittaminen/>
- YTHS | Jännittäminen: <https://www.yths.fi/terveystieto/mielenterveys/jannittaminen/>
- YTHS | Sosiaalinen jännittäminen: <https://www.yths.fi/terveystietopankki/sosiaalinen-jannittaminen/>

Kuulovamma, kuurous:

- ESOK-hanke | Kuuron ja huonokuuloisen opiskelijan huomioon ottaminen korkeakouluopiskelussa: <https://esok.fi/hankkeet/esok-hanke/julkaisut/oppaat/kuulo>
- Kuuloavain | Korkeakouluopinnot: <https://www.kuuloavain.fi/info/paivahoito-ja-koulu/mika-minusta-tulee-isona/korkeakouluopinnot/>
- Kuuloliitto | Asiakkaan kohtaaminen: <https://www.kuuloliitto.fi/wp-content/uploads/2020/04/KHL-Opas-Asiakkaan-kohtaaminen-Kuulovammaiset-030420.pdf>
- Kuuloliitto | Esteetön kuuntelu ympäristö: <https://www.kuuloliitto.fi/toiminta/esteetomyys/kuunteluymparisto/>
- Kuuloliitto | Esteetön osallistuminen opintoihin: <https://www.kuuloliitto.fi/opiskelu/>
- Kuurojen Liitto | Kysymyksiä ja vastauksia kuuroudesta ja viittomakielestä: [kuurojen_liitto_julkaisu_150x150mm_web.pdf](https://www.kuurojenliitto.fi/julkaisu_150x150mm_web.pdf)
- Kuurojen Liitto | Opiskelijoille ja oppilaitoksille: <https://kuurojenliitto.fi/opiskelijoille-ja-oppilaitoksille/>

Lukihäiriö:

- Erilaisten oppijoiden liitto | Materiaalipankki: <https://www.eoliitto.fi/tuki-ja-vali-neet/materiaalipankki/>
- ESOK-hanke | Korkeakouluopiskelijoiden lukivaikeudet: <https://esok.fi/hankkeet/esok-hanke/julkaisut/luki>
- Lukihäiriö.fi: <https://www.lukihairio.fi/lukivaikeus/>
- Niilo Mäki Instituutti: <https://www.nmi.fi/niilo-maki-instituutti/tietoa-oppimisesta-ja-oppimisvaikeuksista/lukeminen/>

Liikuntavamma:

- ESOK-hanke | Liikuntavammaisen opiskelijan huomioon ottaminen korkeakouluopiskelussa: <https://esok.fi/hankkeet/esok-hanke/julkaisut/oppaat/liikkuminen>

- Suomen CP-liitto: <https://www.cp-liitto.fi/tietoa>

Mielenterveys:

- Korkeakouluopiskelijat.fi: <https://korkeakouluopiskelijat.fi/opiskelu/>
- Mielenterveysseura: <https://mieli.fi/>
- Mielenterveystalo: <https://www.mielenterveystalo.fi/fi>
- Mielenterveystalo | Omaha-ohjelma: <https://www.mielenterveystalo.fi/fi/omahoito/opiskelu-uupumuksen-ehkaisyn-omahoito-ohjelma/2-tyokaluja>
- Nyyti ry: <https://www.nyyti.fi/>
- Terveyskirjasto | Mielenterveyden häiriötä: <https://www.terveyskirjasto.fi/dlk01313>
- Vates Säätiö | Mielenterveyden ongelma vai häiriö: <https://vates.fi/mielenterveyden-ongelma-vai-hairio/>

Näkövammaisuus, sokeus:

- Näkövammaisten keskusliitto | Korkea-asteen opinnot: <https://www.nakovammaistenliitto.fi/fi/korkea-asteen-opinnot>
- Näkövammaisten keskusliitto | Näkeminen ja näkövammaisuus: <https://www.nakovammaistenliitto.fi/fi/nakeminen-ja-nakovammaisuus>
- Näkövammaisten keskusliitto | Opiskelu: <https://www.nakovammaistenliitto.fi/fi/opiskelu>
- Näkövammaisten keskusliitto | Saavutettavuus ja esteettömyys: <https://www.nakovammaistenliitto.fi/fi/saavutettavuus-ja-esteettomyys>